

LOVAČKA TERMINOLOGIJA

Zlatko Turkalj

Ni u jednoj struci kod nas ne postoji tolika različitost i spornost u upotrebi stručnih izraza za relativno malen dio struke, kao u lovačkoj. Da to obrazložimo, uzet ćemo za primjer knjigu L. Raića: »Formule i upute za ocjenjivanje trofeja«, izdanje »Lovačke knjige«, Zagreb, 1959. Knjiga ima i rječnik najznačajnijih lovačkih termina na tri jezika (hrvatskosrpskom, njemačkom i francuskom) i sva ju je naša stručna lovačka štampa najpohvalnije ocijenila. Da sam baš tu knjigu odabrao da ocijenim njezinu jezičnu stranu, postoji još jedan razlog. Početkom 1960. sastade me jedan lovački pripravnik (stažist), izvadi iz džepa tu knjigu, otvori stranu 127. (ocjenjivanje rogova alpskog kozoroga) i pročita: »Raspon roga je najveća širina mjerenja s vanjske strane rogova. Ponajčešće je rog građen tako da razmak između krajeva roga čini najveću širinu roga, tj. raspon« i zamoli: »Protumačite mi to, ja ne znam što to znači i kako je to?« Pogledam crtež u knjizi (str. 125) i prevedem mu rečenice na naš obični govor, ovako: »Razmak rogova je najveća širina mjerenja s njihove vanjske strane. Ponajčešće su rogovi izrasli tako da razmak između njihovih krajeva čini najveću širinu, tj. razmak (raspon).« Uпитam: »Da li vam je jasno?«. Odgovori: »Jasno, i molim da mi to napišete«. Napisao sam, ali nisam ništa govorio o staroj terminologiji, jer sam se bojao da ga još više ne smutim i uputio sam ga da gleda slike. Po toj terminologiji naime dva roga čine rog ili trofej, ali u istoj rečenici govori se o rogovima (»širina mjerenja s vanjske strane *rogova*«) i zbrka je gotova, jer se sada ne zna da li je posrijedi jedan trofej ili su dva, jer ako je »rog« jedan trofej, onda su »rogovi« više trofeja. Zašto je tako, i kako je do toga došlo, nastojat ću, »sine ira et studio«, da to objasnim.

Kad je god. 1940. inž. Ivo Čević izdao svoje »Lovstvo«, zapravo kad ga je u žurbi pisao, nije imao dovoljno vremena da prema njemačkim autorima, a njima se pri pisanju najviše služio, i prema njihovim stručnim izrazima skroji prikladne izraze na našem jeziku, a jamačno se nije pitao njima terminologije pobliže bavio. Tako je kod jelenskih vrsta (*cervida*) za rogove odabrao prema njemačkom »das Geweih« izraz »rogovlje«, ali je zaboravio da njemački lovci u daljem razrađivanju tog pojma i detaljnom govoru o rogovima ne upotrebljavaju izraz »Geweih«, nego pišu »die linke und die rechte *Stange*«, tačno prevedeno na naš jezik »lijevo i desno deblo« ili po našem narodnom i književnom jeziku »lijevi i desni rog«. Jelen ima dva roga, lijevi i desni. A ako ćemo sam rog, tj. jedan rog stručno dalje razrađivati, onda možemo rog podijeliti na pojedine dijelove i pisati: deblo roga, vrh roga, iz debbla se granaju parošci itd. Inž. Čević je uporno ostao kod izraza »rogovlje«, a takve riječi u našem jeziku označuju mnoštvo ili

skup stvari, živih i neživih, npr. rob, robovi, roblje, snop, snopovi, snoplje, crijep, crepovi, crijeplje, rog, rogovi, rogovlje itd. Iza prvog izdanja »Lovstva« štampano je god. 1953. drugo prošireno izdanje, u kojemu su ostali isti stručni nazivi. Kako Čević upotrebljava izraz »rogovlje« i kako opisuje rogove na glavi jelena, navest ću nekoliko primjera. Na str. 53. »Lovstva«: »Dvorožno rogovlje jelena«, na str. 57: »Nenaravno rogovlje s više rogova na jednom rožištu nastaje . . .« U ovom primjeru autor *jedan* nepravilan rog, bilo lijevi ili desni, imenuje *rogovlje*. Inače piše na istoj strani (57) »zakržljalo desnog roga«, na str. 646. jelenske rogove s čeonom kosti (preparat kao trofej) naziva »jelenski rog«; na str. 653. ispod slike srnjakovih rogova s čeonom kosti piše »Rog srnjaka«. U ovim primjerima dva roga na čeonj kosti nisu ni »rogovlje« niti »rogovi«, nego su jednostavno »rog«. Tim tako upotrijebljenim terminom autor je oduzeo temeljno značenje riječi *rog*, kojom se u narodnom i književnom jeziku označuje bilo desni ili lijevi rog na glavi divljih i pitomih životinja, a oba roga su *par rogova* ili jednostavno *rogovi*. Tako isto kažemo i trofeju, tj. opkuhanoj čeonj kosti sa dva roga *rogovi*, npr. srneći ili jelenski rogovi ili kratko — trofej. A ako imamo čitavu hrpu jelenskih rogova, onda kažemo: to je *jelensko rogovlje*. Na sve prigovore o nemogućnosti i neispravnosti izraza *rogovlje* za jedan rog ili par rogova na glavi jelena ili srnjaka, autor inž. Čević ovako opravdava svoje tumačenje. U »Lov. vjesniku« broj 6/1957. pod naslovom »Faktori koji utječu na rast jelenskog i srnećeg rogovlja i njihova funkcija« piše na str. 166: »Kod mladeg se tipa pojavio na deblu *roga* (T) i parožak vučjak, iznad kojeg je ostao samo jedan vrh ili se deblu dijelilo u dva vrha, a u iznimnim slučajevima se dijelilo više puta stvarajući krunu. S obzirom na ovaj kombinirani razvoj jelenskih i srnećih rogova, mislim da možemo s punim pravom govoriti o *rogovlju*, jer se ono sastoji od parožaka, i debala, dakle većeg broja rogova, za razliku od rogova šupljorožaca, čiji se rogovi ne dijele niti imaju paroška«. U ovoj je rečenici neispravna definicija da se rog (u književnom značenju) sastoji od većega broja rogova, dalje kaže da se »rogovlje« sastoji od većega broja rogova, za razliku od rogova šupljorožaca čiji se rogovi ne dijele niti imaju parožaka; a u čitavoj knjizi »Lovstvo« od 730 stranica upotrebljava izraz »rog« za trofej (tj. dva roga s čeonom kosti). Tko se tu onda može snaći i takvo pisanje razumjeti?

Prijedimo sad na Raićevu knjigu »Formule i upute za ocjenjivanje trofeja«. Na str. 51. piše: »Kod donošenja formule još jedan element je igrao važnu ulogu: *težina roga* (T)«. Autor ovdje razumijeva: težina rogova. Na str. 52: »Čuveni jelenski rog nepravilni 22-terac, prvak na prvoj svjetskoj lovačkoj izložbi u Beču, vagao je sa kratkom čelenkom 14,50 kg.« Svi ostali lovci znaju da su oba roga s čeonom kosti vagala 14,50 kg. Str. 55: »Na lovačkoj izložbi u Kölnu 1933. izvršen je zanimljiv pokus 14 rogova srnjaka . . .« Autor je ovdje prema našem jeziku morao napisati riječima:

četnaesterih rogova srnjaka. Str. 63, naslov: »Međunarodna formula za ocjenjivanje rogovlja jelena«, ispod toga tačka 1. »Dužina lijevog roga, Dužina desnog roga«. Ovdje autoru lijevi i desni rog čine rogovlje. Str. 65, naslov: »Uputa za ocjenjivanje jelenskog rogovlja«, tačka 1: »*Duljina rogovlja* mjeri se nategnutom čeličnom vrpcom«. Uza sliku tumači: »a - duljina roga, b - opseg roga«. I u ovom su slučaju dva jelenska roga - rogovlje. Str. 67: »*Težina rogovlja*«. Nastavlja: »Težina suhog roga«, a misli oba roga. Zašto onda nije napisao: težina suhog rogovlja? Takvi su izrazi i kod ocjene rogova jelena lopatara. Na str. 87. ispod slike srnjakovih rogova s čeonom kosti stoji tumačenje: »1 - ruža, 2 - dužina roga, 3 - raspon roga«. Pod »raspon roga« prema slici izlazi: razmak između lijevog i desnog roga. Str. 88: »Upute za ocjenjivanje roga srnjaka«. Ovdje autor ne upotrebljava izraz »rogovlje«, jer prema Čevićevom tumačenju iz god. 1957. samo jelen ima »rogovlje«, a srnjak nosi na glavi »rog«. Ispod toga naslova je tumačenje: »Dužina lijevog roga, Dužina desnog roga«; prema tome autoru dva roga na glavi srnjaka čine »rog«. Ali Čević u svom »Lovstvu«, str. 51. ispod slike srnećih rogova (par rogova) pod čupom, piše: »Srneći rogovi u runjama«, a ispod toga, drugi odlomak, na istoj stranici za srneće robove piše: »Te roščiće iz prve i druge grupe nazivamo 'mladenačkim rogovljem'«. Autor na str. 104. piše: »donosim u formi jedne tabele ocjene naših u Düsseldorfu najboljih 12 rogova srnjaka«. Iz te tabele na str. 106. izlazi da se radi o dvanaest srnećih trofeja ili dvanaest pari srnećih rogova ili kraće o dvanaest srnećih rogova ili još jasnije o dvanaesterim srnećim rogovima. Na str. 105. ispod slike lubanje srnjaka sa tri roga piše: »Abnormalan trorog i roga srnjaka«. Tko to može razumjeti, i da li je itko u jugoslavenskoj književnosti i slovima u našem pismu otkad postoji takva što napisao? Na str. 108: »Više od dva roga kao i razdvajanje roga uvijek je abnormalno. Parošci, koji se nalaze na tri ili više roga, neka se ne broje u stvarni broj parožaka«. Po dosadašnjoj autorovoj terminologiji ovo je potpuno ne-shvatljivo.

Kako narodni govor i narodna pjesma govori o rogovima na glavi jelena i srnjaka?

*Dopadoše i zvijerad gorska.
Sedmaka je posjela jelena.¹*

Znači, narodna pjesma broji dva roga na glavi jelena, jer »sedmak« nije jelen od sedam godina, nego jelen od sedam parožaka (četnaesterac). Uostalom dr I. Cepelić je u svojim priložima u »Lov. vjesniku« za lovački

¹ Hrvatske narodne pjesme. Junačke pjesme. Knjiga druga. Izdanje Matice hrvatske, Zagreb, 1897, str. 6.

rječnik drugim primjerima iz nar. pjesama dokazao da narod broji dva roga na glavi jelena. Kad smo kod jelenskih rogova, osvrnut ćemo se i na to, kako autor naziva paroške na jelenskom rogu. Na str. 61. ispod slike jelenskih rogova piše: »Nazivi za paroške: 1. - nadočnjak, 2 - ledenjak, 3 - srednjak, 4 - podvršnjak (vučjak), 5 - kruna. Ti su nazivi prijevod prema njemačkom »Augspross - Eisspross - Mittelspross - Wolfsspross - Krone«. Kod naših lovačkih naziva nama nije od potrebe da ropski prevodimo njemačke nazive. Dr I. Cepelić u spomenutim priložima predložio je za jelenske paroške: očnjak - nadočnjak - srednjak - krošnja (ako su najmanje tri paroška u vrhu). Te sam nazive parožaka u cijelosti prihvatio, a moje je »podvršni parožak ili podvršnjak« umjesto »vučjak (Wolfsspross)«. — Zašto? Poslije oslobođenja održao sam desetak tečajeva (seminara) za lovačke pripravnike. Među kandidatima bilo ih je i s visokoškolskom naobrazbom, ali nikako nisu mogli zapamtiti Čevičeve nazive: nadočnjak, ledenjak, srednjak (umetak), vučjak i kruna, nego su morali misliti i pogađati. Kad sam kod predavanja i kod ispita odabrao Cepelićeve nazive, išlo je bez zapinjanja; čim sam spomenuo riječ: »očnjak« dalje je išlo glatko: nadočnjak, srednjak, podvršnjak, krošnja, i obratnim putem natrag. (Prigovor, da je »očnjak« izraz za zub, nije opravdan, jer ovdje je govor o »očnom parošku« koji je najbliže oku, a ne o zubu, nad njim je nadočni parožak ili nadočnjak.) Za razgranati vrh jelenskog roga ljepši je izraz »krošnja« nego »kruna«, jer taj podsjeća na njemački »Krone«.²

Dolazimo do rogova divojaraca i divokoza, str. 118. Rogovi jelenskih vrsta (cervida) jedri su (cervicornia), a oni u šupljorožaca (cavicornia) šuplji. U jednih i drugih raste rog na čeonj kosti (os frontale). Po Čevičevoj terminologiji jedrorošci nose »rogovlje«, šupljorošci »rogove«, a prvima i drugima da rogovi rastu na »rožištu«. Po nauci cervidima rastu rogovi na »čeonom panju« koji je sastavni dio čeone kosti, a šupljorošcima rogovi izrastu i podraščuju na »rožišta«; prema tome postoji različitost između »čeonog panja« i »rožišta«. Autor L. Raić u usavršavanju Čevičeve terminologije ide još dalje od njega i piše na str. 119: »Međunarodna formula za ocjenjivanje roga (T) divojarca i divokoze«. Ispod toga naslova: »1. Dužina lijevog roga, Dužina desnog roga, 2. Visina rogova, 3. Opseg debljeg roga« itd. U književnom jeziku to je nerazumljivo; ili u naslovu mora biti: ocjenjivanje rogova ili pak pod tačkom 1: dužina lijevog i dužina desnog dijela roga, jer po autorovom »rog« čini dva roga. Str. 120: »Upute za ocjenjivanje roga divokoze«, čitav je taj odjeljak do str. 123. nerazumljiv, jer se miješaju pojmovi »rog« i »rogovi«. Npr. »Prosječna dužina rogova po-

² Uz put spominjem da sav narod u zapadnom dijelu Hrvatske govori i lovci pišu: *jelen, košuta, lane*; za mlado od srne *lane ili jare*, za mlado od divokoze *kozle*. I. Cepelić citatima iz narodnih pjesama dokazao je nazive za jelensku divljač: *jelen, košuta i lane*, koji su bolji nego *tele, junica, krava, bik* itd. jer su to nazivi za domaće blago, a u lovačkoj se štampi upotrebljavaju i za divljač.

množena sa 1,5 daje broj točaka«. Dužina kojih rogova? Da li dužina rogova jednoga, dvaju ili više trofeja divokoze? »Opseg jačeg roga«; da li jačeg roga na jednoj lubanji ili opseg jačeg trofeja? Str. 121: »Za rogove, koji imaju neprirodno velik raspon...« Koji su to i kakvi rogovi? Da li jedni, dvoji, troji, ili rogovi jednoga trofeja? Str. 122: »Starosni godovi na rogu divojaraca i divokoza«; bolje je »dobni godovi«, jer divokoza od jedne godine nije stara nego mlada, stara je od dvadeset godina. Str. 126: »Obrazac i primjer ocjenjivanja roga alpskog kozoroga«; ispod toga: »Točka 6. Krivina rogova«. Kad je u naslovu »ocjenjivanje roga«, zašto je pod ovom tačkom »krivina rogova«; prema naslovu to bi bila krivina dvaju trofeja, a ako je tako, onda to nije *ocjenjivanje* nego *uspoređivanje* dvaju trofeja. Str. 127: »*Raspon roga* je najveća širina mjerenja s vanjske strane rogova...«, dalje ne treba prepisivati, jer su to rečenice spomenute u uvodu, kad me je lovački pripravnik zapitao, što znače. Takvom je terminologijom ispisana čitava knjiga. Autorovo krivo označivanje pojmova najbolje ćemo prikazati slijedećim: u matematici je $1 + 1 = 2$, po piščevoj računici: $1 + 1 = 1$; to je u matematici nemoguće, a u književnom jeziku izlazi nelogično i nerazumljivo, dva roga čine jedan rog. Ako je autor već pošao tim putem, tj. formulom $1 + 1 = 1$, onda je morao tom obrascu ostati dosljedan, a ne da piše u naslovu »rog«, a u pojedinostima odstupa od toga i piše »rogovi«; time i u onako složene formule za ocjenjivanje unosi pomutnju i nerazumijevanje.

Ni drugi termini nisu najbolji. Na str. 141. ima: »Formule i upute za ocjenjivanje krzna zvjeradi«. Ispod toga »Krzno medvjeda«. Dalje »Duljina krzna mjeri se od vrha njuške do kraja repa u centimetrima.« Ovdje se postavlja pitanje: što je to »krzno medvjeda«? Mislim da bi po narodnom govoru i našem jeziku bilo ispravnije reći »medvjeda koža«, jer »krzno« je termin za konačni proizvod kože i kožica divljih životinja, znači koža ili kožuh postaje onda krznom kad je krznar ustroji ili učini za konačnu upotrebu. Sirova ili svježa koža ocjenjuje se odmah poslije lova; znači strani lovac turist plaća taksu za odstrel medvjeda po ocjeni sirove kože. Tačno je da trgovci kožama govore o »plemenitim krznašima« (kuna zlatica, bjelica, vidra itd.), ali medvjed ne spada u plemenite krznaše, nego je rijetka divljač visokog lova i prema tome njegova koža važi i sirova i učinjena kao visoko vrijedni lovački trofej. Naš jezik je bogat izrazima, i zašto onda ne bismo za svaki pojam imali i zaseban izraz.

Kako narodna pjesma govori o tome?

*Podnese joj meded — kožutinu:
Strijele joj u nju pofatao...³*

³ Hrv. n. pj., 6.

*Na nj pribaci mrku medvidinu,
Čambre su joj konju do kopita.⁴*

*

*Al eto ti neznanu delija!
Na glavi mu kalpak od tri vuka,
Na leđi mu koža medvedova.⁵*

Prema tome držim da bi za naše lovačke svrhe najbolje odgovarao termin »medvjeda koža« (ocjena »medvjede kože«). Str. 142: »Krzno vuka«. Vučja se koža danas ne upotrebljava kao krzno plemenitih krznaša za podstave ogrtača ili ovratnike, nego ustrojena kao prostirač, zato je bolji izraz za lovačke svrhe: vučja koža. Na str. 143. Raić piše »krzno risa«, a narodna pjesma:

*Nek svak meće suru risovinu,
A svrh risa surak medvidinu,
A poda nju čordu demaškinju,
A na glavu kapu vučetinu.⁶*

Bolje je »risja koža«, a »risovina« bila bi izraz za učinjenu kožu, dakle »risje krzno ili risovina«.

Autor L. Raić opisujući jedan lov na divlje svinje (Lov. vjesnik, 1958. str. 32) piše: »Krzno ovog vepra biti će učinjeno. . .« Autoru je veprova koža još prije strojenja »krzno«, osim toga divlja svinja ne može se nikako uvrstiti među krznaše, a »kožutina« veprova makar je ustrojio krznar ima po sebi dugačku ostru kočet, koja se ne može označiti krznom.

Na kraju knjige, str. 157. autor donosi »Rječnik hrvatsko-njemačko-francuskih lovačkih izraza«.

Str. 157: »Kuna bjelica ili samsar«; narod kaže: kuna bjelica ili jamarica. Str. 158. »Velejelen (kapitalac), Kapitalhirsch«. Za izraz »kapitalni jelen« bolji je književni izraz »glaviti jelen«; narod kaže »rogonja«. »Beihirsch - nuzljub« bolje je: jelen sporednik. »Stange (f) - grana ili rog«. Otkuda autoru sada »Stange« znači »rog«, kad u čitavoj knjizi prije toga »rog« znači »trofej t. j. dva roga«; ili su lovački izrazi za lovce turiste ovakvi, a za domaće lovce drugačiji? »End (n) - parožak«; njem. End (n) u našem jeziku je: vrh, vrhovi roga. Str. 160: »Abnormales od. widersiniges Geweih - nagrđeni rogovi«; »abnormales Geweih« jesu »nepravilni rogovi«, a »nagrđeni rogovi« jesu pravilni rogovi ako ih tko mehaničkim putem ozlijedi ili nagrđi. »(das Geweih) fegen - Čišćenje roga (od čupe)«. bolje je:

⁴ Isto, str. 54.

⁵ Isto, str. 403.

⁶ Isto, str. 222.

čehanje ili struganje rogova (od čupe). »Hirsch vom 5. Kopfe - jelen petog roga«; autor se ovdje opet vraća na »rog« u značenju »dva ju rogova«, dakle jezično pravilno je: jelen petih rogova. »Mörder, Schadhirsch - Jelen ubojica«; bolje je: jelen ubijač ili bodač. »aus der Haut (Decke) schlagen, zerwirken - oguliti kožu«; bolje je: oderati kožu. Str. 163: »vernehmen - Čuti«: bolje je: opaziti, osjetiti; »vergrämt - Uznemiren«; bolje je »splasnen«. Str. 164: »Beschlag (m) - Akt oplodnje«; za visoku divljač (papkare) bolje je - skok. Str. 165: »hochbeschlagen - visoko bređa« (pred telenjem); bolje je: bremenita (pred lanjenje) »setzen - teliti«; bolje je: laniti, mladiti. »Klagen - javljati se bolnim glasom«; bolje je: drečati, kriviti se. »ansprechen - utvrditi«; njemački »ansprechen« znači: ocijeniti, a utvrditi (divljač) kaže se njemački »bestätigen«. »Srneća divljač. Gehörn, Gewichtel (n). Krone (f) - Rogovi«, a »Stange - Rog«. Autor opet govori »rog«, a u čitavoj knjizi bila su to dva roga. »Kreuzgehörn - Rog krstaš«; malo prije autor je napisao za »Gehörn - rogovi«, prema tome bi »Kreuzgehörn« značilo: rogovi srnjaka krstaša. Str. 166: »Divlje svinje.« »(Geflechter) Frischling (bis zum 6. Monate) - Prase«; bolje je »krmčić«, jer »prase« u našem jeziku može biti i odraslo prase. »Führende Bache - Krmača s praščićima«; ako je »krmača«, onda su njezini mladi »krmčići ili krmad«.

Ukratko, knjiga »Formule i upute za ocjenjivanje trofeja«, iako stručno obrađena, postala je zbog takve terminologije za širi krug lovaca teško shvatljiva, a za ostale čitatelje potpuno nerazumljiva. Čini mi se da je autor htio Čeovićevu terminologiju u tančine usavršiti i provesti, a baš tim nastojanjem poljuljao ju je u njezinim temeljima i do kraja srušio. Kako u tom svom nastojanju nije mogao ostati dosljedan, upravo je tim dokazao nemogućnost i nelogičnost takve terminologije. Kad je godine 1956. došlo do štampanja moje knjige »Divljač visokog lova« morao sam se boriti ne samo za svaku riječ nego i za svako slovo u riječi. Pa što sam izborio? Knjiga je izašla ni po jednoj ni po drugoj terminologiji. Za primjer, kod kraškog jelena »olanjena telad (str. 11)«, izraz »lanad« nisam mogao izvojevati. »Dvanaesterac krošnjak« (str. 13)«, a predlagao sam »krošnjaš«, »deseterac ledenjak« a pisao sam »deseterac nadočnjak« itd. Recenzenti i članovi redakcije »Lovvačke knjige« pisali su i govorili: što bi nam rekli naši lovci kad bismo mi štampali vašu knjigu sasvim novim izrazima i sa drugim nazivima. S punim bi nam pravom kazali da unosimo konfuziju među lovce i u svakom izdanju dolazimo s novom terminologijom. Drugi opet napisashe: »ti su izrazi (Čeo- vićevi) već dugo godina u praksi i stekli su građansko pravo«. Danas, tvrdim da nisu stekli književno pravo. Dr Ljudevit Jonke u »Vjesniku«, 16. V 1960, u rubrici »Novi pravopis«, pod natpisom »Pravopisna terminologija« pišući o izjednačivanju stručne i naučne terminologije, kaže doslovce: »odabiranje se vrši po principu jezične pravilnosti i čistoće«. Ako je tako, onda svaka

stručna terminologija koja se ne temelji na jezičnim pravilima, postaje nemoguća. Na svu sreću tih spornih lovačkih naziva nema mnogo, mislim da sam ih u ovom izlaganju uglavnom sve obuhvatio. Komisiji, ako bude u tu svrhu osnovana, bit će olakšan posao, jer u interesu je nauke i daljega štampanja lovačkih knjiga da se prihvate pravilniji i bolji nazivi.

GLASOVI HRVATSKOSRPSKOG JEZIKA U FIZIO(PSIHO)- -AKUSTIČKOJ I AKUSTIČKOJ ANALIZI¹

Ivo Škarić

Fenomen govora gotovo se uvijek proučavao ili s gledišta artikulacije ili s gledišta akustičkog rezultata te artikulacije. Današnje opisne fonetike, koje gotovo sve sadrže samo opis pokreta govornih organa, nasljeđe su staroindijske fonetike. Ako se primijenjena fonetika nadahnula rezultatima artikulacijske fonetike, to i ne znači da je proučavanje akustičkog fenomena govora bilo u ovoj nauci zapostavljeno. Koncem prošlog stoljeća uvođenjem kimografa u eksperimentalnu fonetiku i pronalaskom fonografa počinje snažan zahvat u tajnu zvuka govora, ali još ni do danas nije dan odgovor na ona za fonetiku kao lingvističku nauku najzanimljivija pitanja. Mnogi su lingvisti došli intuicijom do spoznaje da poznavanje akustičkog perceptivnog mehanizma može dati značajne odgovore na pitanja kako se jezik čuva, prenosi i mijenja, a ne poznavanje artikulacijskog mehanizma, kojemu su kao jednostavnijem i dohvatljivijem pribjegavali gotovo svi koji su pokušavali bilo objasniti neke povijesne pojave u jeziku bilo opisati fonetske činjenice u nekom jeziku. Artikulacijskim tumačenjima pribjegavali su i oni koji su izrazito naglašavali akustičku dominaciju u govoru. Tako je F. de Saussure najprije definirao fonem kao nešto što se čuje kao isto, ali je konačno razradio i klasificirao foneme prema njihovim artikulacijskim svojstvima (posebno prema stupnju otvora kod izgovora ili tzv. aperture). Trubecki, koji se pobunio protiv pozitivističkog proučavanja govora postavivši koncepciju socijalne i funkcionalne vrijednosti fonema, što u biti nije ništa drugo nego pokušaj da se iz fizičkog glasa izdvoje oni elementi koji su za percepciju značajni, osim izuzetnih općih mjesta o akustičkim opozicijama, čitavu je svoju fonološku građevinu postavio na temeljima artikulacijske fonetike. Slična proturječja susrećemo kod Jakobsona, Martineta i drugih fonologa. Ni oni koji su proučavali govor kao akustičku pojavu od Helmholtza preko Rousselota do Pottera, Koppa, Greena, Fanta i drugih nisu odgovorili na osnovna pitanja: kako to da zvuk glasa *i*, tj. određenu akustičku formu, čuje-

¹ Ovaj je rad izrađen u Zavodu za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a pročitao je kao referat na IV kongresu jugoslavenskih slavista.